

judicabam, ¹⁰ acute movebatur: ¹¹ genus quoddam sequebatur, in quo, iudicio lapsus ¹², quo valebat tamen, affequebatur quod probaret. Multae erant & reconditae literae: vis non erat: ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in acuendo plurimum valet, si laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo iudicium & consilium meum: consilium, quod hortandi causa laudavi: iudicium, quod de ingenio ejus valde existimavi bene. Reliquum est, tuam protectionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentem memoria colam, omne desiderium literis mittendis accipiendisque leniam. Tu velim tua in me studia & officia multum tecum recordere: quae cum tibi liceat, mihi nefas sit oblivisci, non modo virum bonum me existimabis, verum etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

¹⁰ Acute movebatur] Quod est ingenii. Sic Acad. lib. I. Zeno, cum valde subtiliter differeret, & peracute moveretur, corrigere conatus est disciplinam. Idem.

¹¹ Genus quoddam] Dicens.

¹² Quo valebat tamen] Quis tamen parte valebat, id est, ingenio, consequbatur id

quod optimum putabat: quam puto fuisse exilitatem orationis. Nam Calvus Atricum se oratorem videri volebat: & nimis quadam religione orationem artemans, dum verebatur, ne quasi vitiosum sanguinem colligeret, verum etiam deperdebat. Hoc enim de illo Cicero scripsit in Bruto. Idem.

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XVI.

M. T. C. ET CICERO MEUS, ET FRATER,
ET FRATRIS FILIUS, TIRONI S. P. D.

I.

AULO facilius putavi posse me ferre desiderium tui, sed plane non fero: & quanquam magni ad honorem nostrum interest, quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse mihi videor, qui a te discesserim. Sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut profusus, nisi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum consilium; neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin autem, postea quam cibum cepisti, videris tibi posse me consequi; tuum consilium est. ² Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, si tu morare, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri possit, nihil me malle, quam te esse mecum. Si autem intelliges opus esse, te ³ Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle, quam te valere. Si statim navigas, nos ⁴ Leucade consequere. Sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, si me amas, ne te Marionis adventus & haec litera moveant. Quod valetudini tuae maxime conducet, si feceris, maxi-

ARGUMENTUM. Suum desiderium Tironi, quem Patris aegrotum reliquerat, cum ex provincia domum iret, significat. Anno U. C. 703.

¹ Ad honorem nostrum] Ad triumphum, quem sperabat; sed, eum ne discordia ci-

viles impedirent, verebatur: id quod evenit. Manus.

² Marionem] Servum.

³ Patris] Patrae, oppidum Achaiae.

⁴ Leucade] Leucas, oppidum in peninsula cognomine Ionii maris.

maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus: amor, ut valentem videamus, hortatur; desiderium, ut quam primum. Illud igitur potius. Cura ergo potissimum, ut valeas. De tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Nov.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

II. **N**ON quo ad te, nec lubet scribere, quo animo sim affectus: tantum scribo, & tibi & mihi maximæ voluptati fore, si te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad ¹ Alyziam accesseramus. Is locus est citra Leucadem stadia cxx. Leucade aut te ipsum, aut tuas literas a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me scis diligi. Nonis Novembr. Alyzia.

ARG. Sollicitudinem suam significat, suum. ¹ Alyziam] Qui est Acarnaniæ locus, a quo ad Alyziam accessum, valetudinem ut mari distans quindecim stadiis, ut ait Strabonem, rogat. Anno U. C. 703. bo lib. 10. *Mann.*

TULL. ET CICERO TIRONI SUO, ET. Q. PATER,
ET. Q. FIL. S. D.

III. **N**OS apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati sumus, quod Quintus nos consecutus non erat. Is dies fuit Nonæ Novembr. Inde ante lucem proficiscentes, ante diem VIII. Idus Novembr. has literas dedimus. Tu, si nos omnes amas, & præcipue me, magistrum tuum, confirma te. Ego valde suspensio animo expecto, primum te scilicet, deinde Marionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, sed, mi Tiro, valentem. Quare nihil properaris; satis quotidie videro, si valebis. Utilitatibus tuis possum carere: te valere, tua causa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

M. T. C.

ARG. Rogat, ut omni cura valetudini serviat. Anno U. C. 703.

M. T. C. ET Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S. P.

IV. **V**ARIE sum affectus tuis literis; valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. Quare nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque navigationi, neque viæ committas. Satis te mature videro, si plane confirmatum videro. De medico & tu bene existimari scribis, & ego sic audio: sed plane curationes ejus non probo. Jus enim dandum tibi non fuit, cum ¹ κακοθυμῶν ἦσθε: sed tamen & ad illum scripsi accurate, & ad ² Lysonem. Ad Curium vero, suavissimum hominem, & summi officii, summæque humanitatis, multa scripsi: in his etiam, ut, si tibi videretur, te ad se transferret. Lyso enim noster vereor ne negligentior sit: primum, quia omnes Græci: deinde, quod cum a me literas accepisset, mihi nullas remisit. Sed eum tu laudas. Tu igitur quid faciendum sit judicabis. Illud, mi Tiro, te rogo, sumptui ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus sit. Scripsi ad Curium, quod dixisses, daret. Medico ipsi puto aliquid dandum esse, quo sit studiosior. Innumerabilia tua sunt in me officia, domestica, forensia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in studiis, in literis nostris. Omnia viceris, si, ut spero, te validum videro. Ego puto te bellissime, si recte erit, cum quæstore Mescinio decursurum. Non inhumanus est: teque, ut mihi visus est, diligit. Et cum valetudini tuæ diligentissime consulueris, tum, mi Tiro, consulto navigationi. Nulla in re jam te festinare volo. Nihil laboro, nisi ut salvus sis. Sic habero, mi Tiro, neminem esse qui me amet, quin idem te amet: & cum tua, & mea maxime interest te valere, tum multis est curæ. Adhuc, dum mihi nullo loco deesse vis, nunquam te confirmare potuisti: nunc te nihil impedit: omnia deponere, corpori servi. Quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri judicabo. Vale, mi Tiro, vale, vale, & salve. Lepta tibi salutem dicit, & omnes. Vale. VII. Idus Novembr. Leucade.

TULL. ARG. Tota cohortatio est ad curandam valetudinem. Anno U. C. 703. ¹ κακοθυμῶν] Stomacho laborans. ² Lysonem] De quo XIII. 19.

TULLIUS, ET CICERO, ET ¹ Q. Q. TIRONI
HUMANISSIMO ET OPTIMO S. P. D.

V. **V**IDE, quanta sit in te suavitas: duas horas ² Thyrei fuimus: Xenomenes hospes tam te diligit, quam si vixerit tecum. Is omnia pollicitus est, quæ tibi essent opus: facturum puto. Mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem ³ deportares, ut ibi te plane confirmares. Videbis quid ⁴ Curio, quid Lysoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere: quem, cum meliusculæ tibi esset, ad me mitteres; sed cogitavi, unas literas Marionem afferre posse, me autem crebras expectare. Poteris igitur, & facies, si me diligis, ut quotidie sit ⁵ Acastus in portu: multi erunt quibus recte literas dare possis, qui ad me libenter perferant. Equidem Patras euntem neminem prætermittam. Ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. Ei te totum trade. Malo te paulo post valentem, quam statim imbecillum videre. Cura igitur nihil aliud, nisi ut tu valeas: cætera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiscens, VII. Idus Novembr.

ARG. Rogant Tironem, ut valetudinem curet. Anno U. C. 703.

¹ Q. Q.] Quintus pater, Quintus fil.
² Thyrei] Locus inter Alyzia & Leucadem. Nam Patris Alyziam, inde Thy-

reum, Thyreo Leucadem Cicero venit: unde proficiscens hanc epistolam scripsit. *Manus.*
³ Deportares] Gravius, deportaret.
⁴ Curio] De quo XIII. 50.
⁵ Acastus] Servus Ciceronis est.

M. TULLIUS PATER ET FIL. ET Q. Q. TIRONI S. D.

VI. **T**ERTIAM ad te hanc epistolam scripsi eodem die, magis instituti mei tenendi causa, quia nactus eram cui darem, quam quo haberem quid scriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentia. Ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi e-

rit
ARG. Rogat, ne quid omitat, quod ad recuperandam valetudinem spectet. Anno U. C. 703.

rit gratissimum omnium. Cum valetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam navigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me literas dabis, ut ego euntem Patras neminem prætermitto. Cura, cura te, mi Tiro. Quando non contigit ut simul navigares, nihil est quod festines: nec quidquam cures, nisi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII. Idus Novembr. ¹ Astio, vesperi.

¹ Astio] Ad hoc Acarnanizæ promontorio victus. *Manus.* Virgilius, *Astia bella*, Erium Antonius ab Augusto maritima pugna neid. vii. 675.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

VII. **S**EPTIMUM jam diem ¹ Corcyræ tenebamur, Quintus autem pater & filius ² Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum: nec mirabamur nihil a te literarum. ³ Iis enim ventis istinc navigatur, qui si essent, nos Corcyræ non sederemus. Cura igitur te, & confirma: & cum commode, & per valetudinem, & per anni tempus navigare poteris, ad nos amantissimos tui veni. Nemo nos amat, qui te non diligit. Carus omnibus, expectatusque venies. Cura ut valeas etiam atque etiam, Tiro noster. Vale. xv. Kal. ⁴ Novembr. Corcyra.

ARG. Adversis ventis se teneri scribit: ut valetudinem curet, nec nisi confirmatus naviget, hortatur. Anno U. C. 703.

¹ Corcyra] Insula maris Ionii.

² Buthroti] Buthrorum Epiri urbs est.

³ Iis enim ventis istinc navigatur, qui si essent, nos Corcyra non sederemus] Iste locus corruptus est, si recte pendatur. Cicero, qui Patris reliquerat Tironem ægrum, in Italiam navigaverat, sed Corcyræ ventis adversis retinebatur. Hinc dicit se non mirari nihil sibi literarum afferri a Tironem, quia istis ventis, qui tunc flabant, commode Corcyra Patras possit curri, non vero Patris Cor-

cyram. Quid vero est, qui si essent, nos Corcyra non sederemus. Atqui erant ii venti, qui Patras proellectat naves Corcyra solventes: properet illas sedebat in illa insula invitissimus. Legendum censeo, ut huic loco sententia constet, qui nisi essent, nos Corcyra non sederemus. Ultimæ literæ præcedentis voculæ qui videntur primam syllabam non nisi imbibisse. Si hi venti non essent, nos Corcyra non moraremur. *Grævius.*

⁴ Nov.] Si attendimus, quod epist. p. scriptum est: cogemur credere, Dec. non Nov. legere. *Manus.*

Q. CICERO TIRONI S.

VIII. **M**AGNÆ nobis est sollicitudini valetudo tua. Nam, tamen qui veniunt, ¹ ἀκρίδων ῥῆθ' ἡροπώτερα δὲ νuntiant, tamen in magna consolatione ingens inest sollicitudo, si diutius a nobis absfuturus est is, cujus usum & suavitatem desiderando sentimus. Attamen, quanquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo, ne te tam longæ navigationi, & viæ per hiemem, nisi bene firmum committas, neve naviges nisi explore. Vix in ipsis tectis & oppidis frigus infirma valetudine vitatur, nedum in mari & via sit facile abesse ab injuria temporis.

² Φύχ' ὃ δὲ λεπτὸ χρατὶ πολέμιαταιον.

inquit Euripides. Cui tu quantum credas, nescio: ego certe singulos ejus versus, singula testimonia puto. Effice, si me diligis, ut valeas, & ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos, & vale. Q. filius tibi salutem dicit.

ARG. Q. Cicero, quanta sibi Tironis valetudo sit, amantissimis verbis ostendit. An- no U. C. 704. ¹ Ακρίδων ῥῆθ' ἡροπώτερα δὲ] Tuta quicquid, sed diuturniora: id est, te quidem non

ægotare periculose, sed morbum fore diuturniorem. Manu.

² Φύχ' ὃ δὲ] Frigus autem tenui curi inimicissimum. Senarius Euripidis; sed amittenda. Idem.

TULLIUS ET CICERO S. D. TIRONI SUO.

IX. **N**OS a te, ut scis, discessimus a. d. iv. Non. Novembres. Leucadem venimus a. d. viii. Idus Novembres. A. d. vii. Actium. Ibi propter tempestatem ad vi. Idus morati sumus. Inde a. d. v. Idus Corcyram bellissime navigavimus. Corcyræ fuimus usque ad xvi. Kalend. Decembr. tempestatibus retenti. A. d. xv. Kal. Decembr. in portum Corcyræorum ¹ ad Cassiopen stadia cxx processimus. Ibi retenti ventis sumus usque ad ix. Kalendas. Interea, qui cupi-

ARG. Navigationis descriptio, & ad curandam valetudinem plenior cohortatio. An- no U. C. 703. ¹ Ad Cassiopen] De quo loco Plinius IV. 12. & Strabo, lib. I.

cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die cœnati solvimus. Inde austro lenissimo, cælo sereno, nocte illa & die postero in Italiam ad ² Hydruntem ludibundi pervenimus: eodemque vento postridie (id erat a. d. vii. Kal. Decembr.) hora quarta Brundisium venimus: eodemque tempore simul nobiscum in oppidum introit Terentia, quæ te facit plurimi. A. d. v. Kal. Decembr. fervus ³ Gn. Plancii Brundisii tandem aliquando mihi a te expectatissimas literas reddidit, datas Id. Novembr. quæ me molestia valde levarunt, utinam omnino liberassent. Sed tamen Asclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. Nunc quid ego te hortor? ut omnem diligentiam adhibeas ad convalescendum. Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi: scio te omnia facturum, ut nobiscum quam primum sis: sed tamen ita velim, ut ne quid properes. ⁴ Symphoniam Lysonis velim vitasses, ne in quartam hebdomada incideres. Sed, quando pudori tuo maluisti obsequi, quam valetudini, reliqua cura. Curio misi, ut ⁵ medico honos haberetur, & tibi daret quod opus esset: me cui jussisset, ⁶ curaturum. Equum & mulum Brundisii tibi reliqui. Romæ vereor ne ex Kal. Jan. magni tumultus sint. Nos agemus omnia modice. Reliquum est, ut te hoc rogem & a te petam, ne temere naviges. Solent nautæ festinare quæstus sui causa. Cautus sis, mi Tiro. Mare magnum & difficile tibi restat. Si poteris, cum Medicino: caute is solet navigare: si minus, cum honesto aliquo homine, cujus auctoritate navicularius moveatur. In hoc omnem diligentiam si adhibueris, teque nobis incolumen praestiteris, omnia a te habebō. Etiam atque etiam, noster Tiro, vale. Medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissime. Vale, salve.

B b b b z M. T. C.

² Hydruntem] Hydrus, seu Hydruntum, hodie Otranto. Est Calabriae oppidum, Brundisio distans centum quinquaginta stadia, Strabone teste. *Greogian.*
³ Gn. Plancii] Pro quo extat Oratio.
⁴ Symphoniam] Videtur Tironem invitasse ad symphoniam audiendam: ex quo, infueto acri diutius, quam ferre valetudo po-
terat, expositus, pejus se habere coeperat. *Cellarius.*
⁵ Ut medico honos] De pecunia intellige, non de honore: unde Honorarium, præmium honoris causa datum. *Manu.*
⁶ Curaturum] Romæ tantum pecuniæ quantum mihi expensum tulisset. *Covrad.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

X. **E**GO vero cupio te ad me venire, sed viam timeo. Gravissime ægrotasti; inedia, & purgationibus, & vi ipsius morbi consumptus es. Graves solent offensiones esse ex gravibus morbis, si quæ culpa commissa est. Jam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano ad III. Kal. esse volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Literulæ meæ, sive nostræ, tui desiderio oblanguerunt. Hæc tamen epistola, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. Pompejus erat apud me, cum hæc scribebam, hilare & libenter. Ei cupienti audire nostræ, dixi, sine te omnia mea muta esse. Tu Musis nostris para, ut operas reddas. ³ Nostra ad diem dictam fiet. Docui enim te, ⁴ fides ἐτυμος quod haberet. Fac plane ut valeas. Nos adsumus. Vale XIV. Kal.

ARG. Tironem ad se venire cupit, sed viam timet, ne valetudini noceat. Ejus operam in studiis laudat & exigit. Anno U. C. 708.

¹ Pompejus] Nisi Pompeius legatur, hæc epistola, ante quam in Ciliciam Cicero proficisceretur, scripta fuerit necesse est. Nam a Ciceronis reditu ex Cilicia ad Pompej discessum ex Italia, nec Tiro in Italia fuit, nec Pompejus animo ita tranquillo, ut Ci-

ceronis scripta audire cupierit: vel certe alius Pompejus significabitur. *Corradus.* Pompeius item placet Manutio, & Cellario.

² Operas] Quas præbere consuevit.

³ Nostra] Quæ ad me pertinent, & quæ me esse facturum tibi promisit. Manutio significatur. Ep. 14. *Manut.*

⁴ Fides ἐτυμος quod haberet] Inde dicta, quia fiat id, quod dictum est. *Off. I. 7.*

TULLIUS ET CICERO, TERENTIA ET TULLIA, Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S. P. D.

XI. **E**TSI opportunitatem operæ tuæ omnibus locis desidero, tamen non tam mea quam tua causa doleo, te non valere. Sed quando in quartanam conversa vis est morbi (sic enim scribit Curius) spero te, diligentia adhibita, et-

ARG. Rogat ut valetudinis unice rationem habeat. De suo ad urbem adventu; de turbato statu reipublicæ, & de triumpho ac

Campana præfectura significat. Anno U. C. 704.

etiam firmiorem fore. Modo fac, id quod humanitatis tuæ est, ne quid aliud cures hoc tempore, nisi ut quam commodissime convalescas. Non ignoro, quantum ex desiderio labores, sed erunt omnia facilia, si valebis. Festinare te nolo, ne naufragæ molestiam suscipias æger, & periculose hyeme naviges. Ego ad urbem accessi pridie Nonas Januar. Obviam mihi sic est proditum, ut nihil possit fieri ornatius. Sed incidi in ipsam flammam civilis discordiæ, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, & ut arbitror, possem, cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte sunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. Omnino & ipse Cæsar, amicus noster, minaces ad senatum & acerbas literas miserat: & erat adhuc impudens, qui exercitum & provinciam invito senatu teneret: & Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noster, & Q. Cassius, nulla vi expulsi, ad Cæsarem cum Curione profecti erant. Posteaquam senatus consulibus, prætoribus, tribunis plebis, & nobis, qui proconsules sumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid respública detrimenti caperet: nunquam majore in periculo civitas fuit: nunquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentissime comparatur. Id fit auctoritate & studio Pompej nostri, qui Cæsarem sero cepit timere. Nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitavit triumphum: sed Lentulus consul, quo majus suum beneficium faceret, simul atque expedisset quæ essent necessaria de republica, dixit se relaturum. Nos agimus nihil cupide, eoque est nostra pluris auctoritas. Italiæ regiones descriptæ sunt, quam quisque partem tueretur. Nos Capuam sumpsimus. Hæc te scire volui. Tu etiam atque etiam cura ut valeas, literasque ad me mittas, quotiescunque habebis cui des. Etiam atque etiam vale. D. pridie Id. Jan.

M. T. C.

¹ Ex desiderio] Mei.

² Adhuc impudens] Forte, ad hoc id est, ausus impudens, ut parere Senatui recusat. Subenti exercitum & provinciam deponere. J. F. Gronovius.

³ Nulla vi expulsi] Sed vim interpretabantur S. C. quo removebantur a rep. Cæsar

B. Civ. 5. Idem.

⁴ Comparatur] Veteres absolute comparare, intellecto ex proximis quid comparatur, amant uti. Liv. XXXVIII. 12. Vide ibi Not. Gronov.

⁵ Nos Capuam] Ad Attic. VII. 11.

M. T. C. TIRONI SUO S. P. D.

XII. QUO in discrimine versetur salus mea, & bonorum omnium, atque universæ reipublicæ, ex eo scire potes, quod domos nostras, & patriam ipsam, vel diripiendam vel inflammandam reliquimus. In eum locum res deducta est, ut, nisi quis deus vel casus aliquis subvenerit, salvi esse nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non destiti omnia & sentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent: sed mirus invalerat furor non solum¹ improbis, sed etiam his qui boni habentur, ut pugnare cuperent; me clamante, nihil esse bello civili miserius. Itaque cum Cæsar amentia quadam raperetur, & oblitus nominis, atque honorum suorum, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, urbem reliquimus: quam sapienter, aut quam fortiter, nihil atinet disputare. Quo quidem in casu simus, vides. Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompejus eat in² Hispaniam: delectus qui sunt habitus, & præsidia nostra dimittantur: se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Confidio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad consulatus petitionem se venturum, neque se jam velle, absente se, rationem haberi sui: se præsentem³ trinundinum petiturum. Acce-

ARG. Deplorat statum reipublicæ, initia belli civilis exponit; Tironem, ut valetudinis rationem rediturus habeat, admonet. Anno U. C. 704.

¹ Improbis] Admonimus olim Medicæum codicem, & alium item bonum improbis habere, tercio multitudinis casu: & paulo post eadem ratione hic. Animadvertimus postea optimos auctores ita locutos esse. Quare veterem omnino lectionem recipiendam censimus. Citatur testimonium Accii Meleagro, a Nonio Marcello in Vastities, *Que vastitudo hæc, aut unde invasit mihi?* Item Terentii Varronis e xv. libro de vita populi Romani 123. *Tanta porro invasit cupiditas honorum plerisque, ut ocel calum ruere, dummodo magistratus adipiscantur, exoptent.* Aliis etiam in locis apud eundem, nisi memoria me decipit, veteres scriptores ita locuti esse

reperiuntur, & (ut arbitror) exempla passim occurrerent, nisi omnia quæ contra certas quasdam ipsorum regulas facerent, & recentioribus Grammaticis temere deleta essent. *Viliorius.*

² Hispaniam] Pompeji provinciam. Quod Cicero, vitandi belli civilis causa, censuit. ep. 6. lib. vi. *Manus.*

³ Trinundinum] Lex, ad populum ferenda, promulgabatur prius, ut per trium nundinarum spatium populo pateret; quo posset, lege satis considerata, quid sentiret, suffragiis ostendere. Eadem opinor, in magistratibus creandis ratio fuit, promulgatis per tres nundinas eorum nominibus, qui petebant: ut populus, de quibus suffragium laurus esset, tanto ante nosset. Atque hic *Trinundinum*, pro Trinundini spatio dictum puto. *Idem.*

Accepimus conditiones: sed ita, ut removeat præsidia ex his locis quæ occupavit, ut sine metu de iis ipsis conditionibus Romæ senatus haberi possit. Id ille si fecerit, spes est pacis non honestæ: leges enim componuntur: sed quidvis est melius, quam sic esse ut sumus. Sin autem ille suis conditionibus stare noluerit, bellum paratum est: ejusmodi tamen, quod sustinere ille non possit, præsertim cum a suis conditionibus ipse fugerit: tantummodo ut eum intercludamus, ne ad urbem possit accedere: quod sperabamus fieri posse. Delectus enim magnos habebamus, putabamusque illum metuere, si ad urbem ire cœpisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas, præter Transpadanos: ex Hispaniaque sex legiones, & magna auxilia, Afranio & Petrejo ducibus, habet a tergo. Videtur, si insaniet, posse opprimi, modo ut urbe salva. Maximam autem plagam accepit, quod is qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, ⁴ T. Labienus, focius sceleris esse noluit: reliquit illum, & nobiscum est: multique idem facturi esse dicuntur. Ego adhuc oræ maritimæ præsum a Formiis. Nullum magis negotium suscipere volui, quo plus apud illum meæ literæ cohortationesque ad pacem valerent. Sin autem erit bellum, video me caltris & certis legionibus præfuturum. Habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud Cæsarem est. Hæc tibi nota esse volui: quæ cave ne te perturbent, & impediant valetudinem tuam. Ego A. ⁵ Varroni, quem cum amantissimum meî cognovi, tum etiam valde tui studiosum, diligentissime te commendavi, ut & valetudinis tuæ rationem haberet, & navigationis, & totum te susciperet ac tueretur: quem omnia facturum confido. Recepit enim, & mecum locutus est suavissime. Tu, quando eo tempore mecum esse non potuisti, quo ego maxime operam & fidelitatem desideravi tuam, cave festines, aut committas, ut aut ager, aut hieme naviges. Nunquam sero te venisse putabo, si salvus veneris. Adhuc neminem videram, qui te postea vidisset, quam M. Volusius, a quo tuas literas accipi: quod non mirabar: neque enim meas puto ad te literas tanta

⁴ T. Labienus] Ep. 14. lib. xiv. ⁵ Varroni] De quo Cæsar, B. civ. III. 19.

tanta hieme perferri. Sed da operam ut valeas: & si valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat, Terentia & Tullia Romæ. Cura ut valeas. iv. Kal. Febr. Capua.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIII. **O**MNIA a te data mihi putabo, si te valentem videro. Summa cura expectabam adventum Menandri, quem ad te miseram. Cura, si me diligis, ut valeas: & cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. iv. Idus April.

ARG. Cohortatio ad valetudinem curandam. Anno U. C. 704.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIV. **A**NDRICUS postridie ad me venit, quam expectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miseræ. Tuis literis nihilo sum factus certior, quomodo te haberes: sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione literisque omnibus careo: quas, ante quam te videro, attingere non possum. Medico mercedis, quantum poscet, promitti iubeto. Id scripsi ad ¹ Ummium. Audio te animo angere, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas, ² humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. Nunc opus est te animo valere, ut corpore possis. Id cum tua, tum mea causa facias, a te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. Conserva te mihi. ³ Dies promissorum adest: quem etiam ⁴ re-

ARG. Sollicitudinem suam, aegrotante Tironem, significat, & valetudinem ut cures, hortatur. Anno U. C. 704.

¹ Ummium] Alii Ummium alii Ummium, vel etiam aliter. Unde conjicit Manutius, Manium, quod erat prænomen Curii, de quo supra epist. 4.

² Humanitatemque] Non dubito, quin humanitatem hic Cicero, non pro facilitate quadam & benevolentia erga homines, sed

pro eruditione posuerit. Vide Gellium lib. xiiii. cap. 16. Manut.

³ Dies promissorum] Manumissionem significari puto, ut etiam ep. 12. Nolite ad diem distam ferre. Doceri enim te, Frades Tironis quod haberet. Et ep. 15. Ego te omni cura liberabo. Idem.

⁴ Representabo] Non expectabo, sed antevertam. Nisi leg. que. Statim prætabo, nec opperiar diem. J. F. Gronov.

præsentabo, si adveneris. Etiam atque etiam vale. iv Idus, hora vi.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XV. **Æ**GYPTA ¹ ad me venit pridie Idus Apriles. Is etsi mihi nuntiavit, te plane febri carere, & belle habere: tamen, quod negavit te potuisse ad me scribere, curam mihi attulit, & eo magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. Incredibili sum sollicitudine de tua valetudine: qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura scriberem, si jam putarem liberer te legere posse. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi, tibi que conservandum. Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta jam epistola, Hermia venit. Accepi tuam epistolam vacillantibus literulis: nec mirum, tam gravi morbo. Ego ad te Ægyptam misi, quod nec inhumanus est, & te visus est mihi diligere, ut is tecum esset: & cum eo cocum, quo uterere. Vale.

ARG. Suam de Tironis valetudine sollicitudinem significat. Anno U. C. 704. ¹ Ægypta.] Nomen servi, ad Atr. ep. Menandrum ep. 13. postremo Hermiam & 15. lib. 1x. Misit ad Tironem Cicero quincoquum, ep. 15. Acastum autem non misit, sed cum eo reliquit, ep. 5. Man.

Q. C. M. CICERONI FRATRI S. P. D.

XVI. **D**E Tironem, mi Marce, ita te, meumque Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumque filium videam, ut mihi gratissimum fecisti, cum eum indignum illa fortuna, ac nobis amicum, quam servum, esse maluisti. Mihi crede, tuis & illius literis perlectis, exilii gaudio. Tibi & ago gratias, & gratulor. Si enim mihi ¹ Statii fidelitas

Tom. VII.

C c c c

est

ARG. Quintus frater de Tironem manumissus, & gratias agit, & gratulatur. Anno U. C. 704.

¹ Statii] A Q. Cicero manumissus. V. de epist. 18, & 10. libri 2. ad Articum, & ep. 2. lib. 2. ad Quintum Fr.

est tantæ voluptati: quanti esse in isto hæc eadem bona debent, additis literis, sermonibus, humanitate, quæ sunt his ipsis commodis potiora? Amo te omnibus equidem maximis de causis, verum etiam propter hanc, vel quod mihi sic, ut debuisti, nuntiaſti. Te totum in literis vidi. Sabini pueris & promiſi omnia, & faciã. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XVII. VIDEO quid agas. ¹ Tuas quoque epistolas vis referri in volumina. Sed heus tu, qui ² καὶ εὖ esse meorum scriptorum soles, unde illud tam ³ ἀκροῖς, *valedudini fideliter inserviendi*? Unde in istum locum *fideliter* venit? cui verbo domicilium est proprium in officio, migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam fidelis dici potest, ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio. Sed hæc coram. Demetrius venit ad me: quo quidem comitatu ⁴ ἀφαιρήσει: satis scis. Tu eum videlicet non potuisti videre: cras aderit: videbis igitur. Nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde sollicitat: sed intersvi, & fac omnia: tum te mecum esse, tum mihi cumulatissime satisfacere putato. Cuspio quod operam dedisti, mihi gratum est. Valde enim ejus causam volo. Vale.

ARG. Tironem modeste reprehendit, quod adverbio *fideliter* non recte usus fuerat, & ut valetudini ferviat, admonet. Anno U. C. 708.

¹ Tuas quoque] Ita ut meæ referantur. Fuit enim hæc ipsius Tironis opera: quod & Nepos in Attici vita ostendit: & Cicero ipse ep. 4. lib. xvi. ad Att. negat quidem eas a se in volumina referri, a Tirone tamen aut aliq[uo]d servari. *Meorum epistolarum nulla est ἀναγραφὴ*, &c. Manut.

² Καὶ εὖ] Regula. Utrum hoc ad iudicium Tironis, qui scripta Ciceronis examinare, atque interdum etiam corrigere solitus esset, an ad diligentiam pertinet, qui summam in iis custodiendis ordinandisque curam poneret?

ad iudicium potius, ut opinor: quod indicant ea, quæ sequuntur. Miratur enim Cicero, parum aperte translatò verbo Tironem usum esse, quem ipse iudicem suis in scriptis habere consueverat. *Idem*.

³ ἀκροῖς] Improprium, alieno loco positum.

⁴ ἀφαιρήσει] Erneſtus, præzente Lambino, interpretatur, *me a colloquio separavi*. Joan. Fr. Gronovio legendum videtur, *ἀφαιρήσει*, cui adijciatur Quarterius, & sic interpretatur: Cujus ego Demetrii, comitumque ejus consuetudine sum usus: noſsi homines. *ἀφαιρῶ* est consuetudine alicujus uti, versari cum aliquo.

TUL-

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XVIII. QUID igitur? non sic oportet? Equidem cenſeo sic, addendum etiam, *suo*. Sed, ² si placet, invidia vitetur: quam quidem ego sæpe contempſi. Tibi ³ διαφόρησιν gaudeo profuisse. Si vero etiam Tusculanum, dii boni, quanto mihi illud erit amabilius! Sed, si me amas, quod quidem aut facis, aut perbelle simulas; quod ramen in modum procedit: sed ⁴ ut est, indulge valetudini tuæ: cui quidem tu adhuc, dum mihi deservis, servilii non satis. Ea quid postulet non ignoras: ⁵ πέλιν, ἀκροῖς, περιπατοῦ σύμμετρον, πέψιν, ἀδυσίαν κοιλίας. Fac bellus revertare. Non modo te, sed etiam Tusculanum nostrum plus amem. ⁶ Parhedrum excita, ut hortum ⁷ ipse conducat: sic olitorem ipsum commovebis. ⁸ Helico nequissimus H-S cio dabat, nullo ⁹ aprico horto, nullo ¹⁰ emissario, nulla maceria, nulla casa. Iste nos tanta impensa derideat? calſeae hominem, ut

C c c c 2

ego

ARG. Liberto Tironi respondet, patroni nomina ne invidiam ferant, deprecanti. De valetudine gratulatur, cui ut indulgeat, monet. Admisceſt alia. Anno U. C. 708.

¹ Non sic oportet] Inscribi epistolas meas.

² Si placet] Quandoquidem tibi placet, mittamus hanc inscriptionem, ut vitetur invidia, quam tibi forte concitaret.

³ Διαφόρησιν] Vocabulum medicum, quod significat *transpirationem*, que fit per sudorem, unde *διαφορητικὰ ἴακτρα*, medicamenta ad sudorem efficiendum accommodata & comparata. Erneſtus.

⁴ Ut est] Pro ut ut, quomodocunque. Terent. Phorm. v. 4.

Latus sum, ut mea res se se habeant, fratri obſiſſe quod vult.

Hoc est, quomodocunque meæ res se se habeant. Gronov. Observ. III. c. 6.

⁵ Πέλιν] Concoſtionem: *ἀκροῖς*, vitationem laſtitudinis: *περιπατοῦ ἐπιμετρον*, ambulationem moderatam: *πέψιν*, obſtationem: *ἀδυσίαν κοιλίας*, facilitatem alvi.

⁶ Parhedrum] Proprie, *παραδοῦς*, *Aſſeſſor* est: transferunt ad alia, & conſiliarium, aut

custodem significat. Fortaſſe loquitur Cicero de olitoris vicino. Manut.

⁷ Ipse conducat] Est, nisi fallor, hujus loci ſenſus: Olitor nostrum hortum facit minimi, multumque pro eo pretium offert, raturus aſſurum neminem, qui velit eum conducere. At quære inter vicinos aliquem, qui hortum hunc vel ad tempus conducat, aut fingat velle ſe conducere. Sic olitorem excitabis, & adduces, ut summam pecuniam majorem mihi ſolvat. Quarter.

⁸ Helico] Sic veteres libri omnes, & opinor, mendose, obſcure quidem certe. Obſcure autem omnia ſi mutare conemur, ultro implicabimur diſſicili cura, nec ſemper neceſſaria. Manut.

⁹ Aprico horto] Apricus hortus eſt tepido ac leni, non torrensimo ſoli expoſitus. *Aprici colles*, qui orienti ſoli obverſi ſunt, Ovidio. *Apricæ terras* poeta ſimpliciter expoſuit frigidioribus. Cl. Salmaſ. exercitavit. Plin. p. 690. ubi vide plura. *Idem*.

¹⁰ Emissario] Loco, qui aquam emittat, ſiſtate obicibus vel demiffis, vel reclusis. Vide Sueton. Claud. cap. 20.

ego M. Othonem : itaque ¹ abutor coronis . ² De Crabra quid agatur , etsi nunc quidem etiam nimium est aquæ , tamen velim scire . Horologium mittam , & libros , si erit sudum . Sed tu nullofne tecum libellos ? an pangis aliquid Sophocleum ? fac opus appareat . A. Ligurius , Cæsaris familiaris , mortuus est , bonus homo , & nobis amicus . Te quando expectemus , fac ut sciam . Cura te diligenter . Vale .

¹ Abutor coronas] Nihil admodum floreat ejus coronas , aut dona ejusmodi moror : malim ut majus pro horto pretium con-

situat . *Quartorius* .

² De Crabra] Agri Tusculani aqua . *Vide Agrariam* 3. cap. 2.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XIX. EXPECTO tuas literas de multis rebus : te ipsum multo magis . ¹ Demetrium redde nostrum , & aliud , si quid ² potest , boni . ³ De Aufidiano nomine nihil te hortor . Scio tibi curæ esse : sed confice . Et , si ob eam rem moraris , accipio causam : si id te non tenet , advola . Literas tuas valde expecto . Vale .

ARG. De literis , de Demetrio , de Aufidiano nomine . *Anno U. C. 708.*
¹ Demetrium] De quo epist. 17. 22.

² Potest] Manutius , potes .

³ De Aufidiano nomine] Ut exigas ab Aufidiano , quod debet . *Manut.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

XX. SOLLICITAT , ita vivam , me tua , mi Tiro , valetudo : sed confido , si diligentiam , quam instituisti , adhibueris , cito te firmum fore . Libros ¹ compone ; indidem , cum ² Metrodoro lubebit , ³ quando ejus arbitratu vivendum est . ⁴ Cum olitore , ut videtur . Tu potes Kalendis spectare gladiatores , postridie redire , & ita cenfeo . Verum , ut videbitur . Cura te , si me amas , diligenter . Vale .

ARG. De cura valetudinis , & componendis libris , de olitore , de spectaculo Kalendarum . *Anno U. C. 708.*
¹ Compone] Ordina , & dispone , suo quemque loco statue . *Manut.*

² Metrodoro] Medico . *Idem .*

³ Quando] Alii , quam , alii , quoniam .

⁴ Cum olitore] Ep. 18.

C. FIL.

C. FIL. TIRONI SUO DULCISSIMO S. P. D.

XXI. CUM vehementer tabellarios expectarem quotidie , aliquando venerunt post diem XI & VI , quam a vobis discesserant : quorum mihi fuit adventus adoptatissimus . Nam cum maximam cepissem lætitiã ex humanissimi & carissimi patris epistola : tum vero jucundissimæ tuæ literæ cumulum mihi gaudii attulerunt . Itaque me jam non poenitebat intercapedinem scribendi fecisse : sed potius lætabar : frustum enim magnum humanitatis tuæ capiebam ex silentio mearum literarum . Vehementer igitur gaudeo , te meam sine dubitatione accepisse excusationem . Gratos tibi optatofque esse , qui de me rumores afferunt , non dubito , mi dulcissime Tiro : præstaboque , & enitar , ut in dies magis magisque hæc nascens de me duplicetur opinio . Quare quod polliceris te buccinatorem fore existimationis meæ , firmo id constantique animo facias licet . Tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata ætatis meæ , ut non solum animus a factis , sed aures quoque a commemoratione abhorreant . Cujus te sollicitudinis & doloris participem fuisse , notum exploratumque est mihi ; nec id mirum . Nam cum omnia mea causa ¹ velles mihi successa , tum etiam tua : socium enim te meorum commodorum semper esse volui . Quod igitur tum ex me doluisti , nunc , ut duplicetur tum ex me gaudium , præstabo . Cratippo me scito non ut discipulum , sed ut filium , esse conjunctissimum . Nam cum & audio illum libenter , tum etiam propriam ejus suavitatem vehementer amplector . Sum rotos dies cum eo , noctisque sæpenuero partem : exoro enim ut mecum quam sapissime cenet . Hac introducta consuetudine , sæpe inscientibus nobis & coenantibus obrepit , sublataque severitate philosophiæ , humani-

ARG. Suum virtutis amorem studiumque Cicero filius significat : de prædio empro gratulatur . *Anno U. C. 709.*

¹ Velles mihi successa , tum etiam] Dnas has voces , mihi successa , que fuerant interjectæ , delēvi . Erant enim supervacaneæ , & solocifinum gignebant . Ita enim Latini loquuntur , Omnia tua causa volo : neque addunt hæc , mihi successa . *Lambin.* Præterat Henricus Stephanus in *Pseudocicerone* . Vulgatam tamen acerrime tuerur Gasp. Scioppius , *Variisimilium* , lib. 2. c. 3.

nissime nobiscum jocatur. Quare da operam, ut hunc talem, tam jucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior discedere: cujus cum frugi severaque est vita, tum etiam jucundissima² convitio. Non est enim sejunctus jocus a philologia, & quotidiana³ συζητησι. Huic ego⁴ locum in proximo conduxi: &, ut possum, ex meis angustiis illius lustento tenuitatem. Præterea declamitarè Græce apud⁵ Cassium institui, Latine autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus, & quotidianis convictoribus, quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illi probatissimis. Multum etiam mecum est Epicrates, princeps Atheniensium, & Leonides, & horum cæteri similes. Τὸ μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς ταῦδε. De Gorgia autem quod mihi scribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis: sed omnia postposui, dummodo præceptis patris parerem. Διαφραδὲν enim scripserat, ut eum⁹ dimitterem statim. Tergiversari nolui, ne mea nimia¹⁰ ἀσθένη suspicionem ei aliquam importaret. Deinde illud etiam mihi succurrebat, grave esse, me de judicio patris judicare. Tuum tamen studium, & consilium, gratum acceptumque est mihi. Exculationem angu-

² Convitio] Elegans hæc lectio debetur Mediceo, ut adnotat Egnatius, usurpavitque ut genuinum Victorius in editione sua; posteaque in suam transfuit Lambinus. Confirmat jam mihi de excerptis Vaticanis. Alias plebeje est, jucundissima convitio. Et cur non a convivere, convitio? Gebh.

³ Συζητησι] Non placet Lambini interpretatio, convitiatione: nec ea, quæ antea afferri solebat, murtas questione. Intelligitur enim de illa quotidiano colloquio, quo de hac re modo, modo de illa disputatur: motis utro citroque super ea dubitationibus & questionibus. Hoc autem qui faciunt, non convivere, sed disquirere dici possunt: ut Horatius dixit, Verum hic impræsum mecum disquirite. H. Stephan.

⁴ Locum] Hoc est, sive ædem, sive cubiculum, in quo habitat. Sæpe locus est diversorium, hospitium, ut in illa solemnibus locutione, locus lautique legatis præbita, quæ sæpe apud Livium legitur. Grævius.

⁵ Cassium] Neque iste quis fuerit, dicunt.

⁶ Leonides] Qui cum ad Ciceronem de filio scriberet, certi nihil ausus est polliceri. Ep. 16. lib. xvi. ad Att. Manut.

⁷ Τὸ μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς ταῦδε] Quæ igitur ad nos pertinent, hæc sunt.

⁸ Διαφραδὲν] Aperte.

⁹ Dimitterem] Causam, cur cum a filio dimitti Cicero voverit, Plutarchus hanc narrat, quod ad potum & voluptates adolefcentem alliceret. Hoc fortasse magistro didicit frenare bibere Cicero filius. Nam binos congios simul haurire solum scribit Plinius lib. 14. cap. ult. Manut.

¹⁰ Ἀσθένη] Propensa voluntas ad Gorgiam retinendum.

¹¹ Grave esse, me de judicio patris] Non recte facere me, si de patris judicio ita judicare vellem, quasi falli posset in eo, quod excidimaret de Gorgia. Idem.

angustiarum tui temporis accipio: scio enim, quam soleas esse occupatus. Emisse te prædium vehementer gaudeo, feliciterque tibi rem istam evenire cupio.¹² Hoc loco me tibi gratulari noli mirari: eodem enim fere loco tu quoque, emisse te, fecisti me certiore. Habes¹³ ubi deponendæ tibi sint urbanitates. Rusticus Romanus factus es. Quomodo ego mihi nunc ante oculos tuum jucundissimum conspectum propono; videor enim videre ementem te rusticas res, cum villicò loquentem, in lacinia servantem ex mensa secunda¹⁵ femina. Sed (quod ad rem pertinet) me tum tibi deuisse, æque ac tu doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te sublevaturus sim, si modo fortuna me: præsertim cum sciam, communem nobis emptum esse istum fundum. De mandatis quod tibi curæ fuit, est mihi gratum. Sed peto a te, ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Græcus: multum mihi enim eripitur opera in excribendis¹⁶ hypomnematis. Tu velim in primis cures ut valeas, ut una¹⁷ συμφιλολογησῶν possimus. Antherum tibi commendo. Vale.

¹² Hoc loco] Hac parte epistolæ: cum gratulationibus tribuere primas fere epistolatorem partes soleamus.

¹³ Ubi deponenda tibi sint] Ubi molestias & ineptias, quæ multe sunt in urbe ferenda, quoties earum ædium te ceperit, fugias & abicias. J. E. Gronovius.

¹⁴ Rusticus Romanus] Honestum nomen est plebeij ordinis: quia vera Romuli proles agrestibus operibus exercebatur, & rusticam plebem præponebat urbanæ, cum proceres civitatis in agris morarentur, & ubi consilium publicum desiderabatur, e villis arceffebantur in senatum, unde qui eos evocabant, viatores nominati. Cic. pro Sextio in Opti-

matium, hoc est, qui consilia sua optimo cuique probari vellet, sæta collocat municipales rusticos Romanos. Id. de Senectute: Possunt nominare ex agro Sabino rusticos Romanos, vicinos & familiares meos. Lib. 1. de Divin. Exim cuiusdam rustici Romano dormienti visus est venire qui diceret, præfulsorem sibi non placuisse ludis. Tib. Atinium de plebe hominem appellat Livius. Gronovius.

¹⁵ Mensa] Pomorum, quæ comeduntur in secunda mensa. Manut.

¹⁶ Hypomnematis] Commentariis.

¹⁷ Συμφιλολογησῶν] De literis inter nos disputare.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XXII. **S**PERO ex tuis literis, tibi melius esse: cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut infervias:

ARG. Valetudinis curandæ admonet ægotantem: librarios tamen regere jubet: addit de variis. Anno U. C. 708.

vias: & cave suspiceris, contra meam voluntatem te facere, quod non sis mecum. Mecum es, si te curas. Quare malo te valetudini tuæ servire, quam meis oculis & auribus. Etsi enim & audio te, & video libenter: tamen hoc multo erit, si valebis, jucundius. Ego hic cesso, quia ipse nihil scribo: lego autem libentissime. Tu istic, si quid librarii mea manu non intelligent, monstrabis. Una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura ut facis. Tertia aderit, modo ne Publius rogatus sit. Demetrius iste nunquam omnino Phalereus fuit, sed nunc plane. Billienus est. Itaque te do vicarium: tu eum observabis. Etsi: veruntamen: de illis: nostri cætera. Sed tamen, si quem cum eo sermonem habueris, scribes ad me, ut mihi nascatur epistola argumentum, & ut tuas quam longissimas literas legam. Cura, mi Tiro, ut valeas: hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

¹ *Interpositio*] Verba interposita, hoc est, recentiori manu scripta, de quadrimo Catone, de puero Catone, quatuor annos nato. Locus in his que supersunt Ciceronis, non erat. Hunc mendo vacuum non esse suspicabatur Victorius.

² *Tertia*] Mulier post duas sorores nata, unde nomen. Aderit, in cena, que dabitur in illo triclinio. *Manus*.

³ *Phalereus*] Demetrius, de quo ad me scribis, nunquam fuit Demetrio Phalereo similis: nunquam fuit elegans, urbanus, &c. Ludit in Demetrii nomine. *Quarter*.

⁴ *Billienus est*] Dignus suo nomine: vitio laborat ejus, cujus nomen gerit. Videtur enim Gratus homo Demetrius cognomen

sumpsisse Billieni, quod per Billienum quandam libertatem & civitatem accepisset. *J. F. Gronov.*

⁵ *Vicarium*] Ut ea diligentia in eo observando & cavendo utaris, qua ego uterer, si adesset. *Vicarius* est, qui facit id, quod alius facere debebat. *Manus*.

⁶ *Etsi, Veruntamen*. De illis] Hac facile supplere Tiro potuit, cui nota erant Patroni cogitationes. Similis brevis ad Att. xiiii. 2. xiv. 8. & 12. *J. F. Gronov.* Brevis locum obscurat: opinor tamen Demetrii illius, quem observari a Tirone jubet, concisum perplexumque sermonem representari. *Manus*.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

XXIII. TU vero confice professionem, si potes. Etsi hæc pecunia ex eo genere est, ut professione non

ARG. Hortatur, ut professionem conficiat, scribitque sibi in animo esse amicitiam Antonii conservare. Anno U. C. 709.

¹ *Professionem*] Proferri, est hic, publice denunciare; quidquid pecuniæ, agri, alia-

rumve rerum Cicero possideat. Et videtur, ut hæc per Tironem, sic altera superioris anni professio per Philotimum esse facta. Vide ep. 33. lib. xiiii. ad Att. *Manus*.

non egeat. Veruntamen. Balbus ad me scripsit, tanta se ephora oppressum, ut loqui non possit, Antonius de lege quid egerit. Liceat modo rusticari. Ad Bithynicum scripsit. De Servilio tu videris, qui senectutem non contemnis. Etsi Atticus noster, quia quondam me commoveri intellexit, idem semper putat, nec videt, quibus præsidiis philosophiæ septus sim: & hercle, quod timidus ipse est. *Ἐπιπορευομένη*. Ego tamen Antonii inveteratam sine ulla offensione amicitiam retinere volo, scribamque ad eum, sed non antequam te videro: nec tamen te avoco a syngrapha, *ἡ γόβου κτήνης*. Gras expecto Leptam: etenim ad cujus rutam pulegio mihi sermonis utendum est. Vale.

² *Veruntamen*] Subaudi, confice: & hanc ipsam pecuniam proficere. *Idem*. Hoc alii cum sequentibus conjungunt. *Veruntamen Balbus*, &c.

³ *Ut loqui non possit*] Jocus: nam ephora officium oculorum impedit, non lingua. *Non possit* autem dixit, id est, nolit: quia studiosus Antonii, & homo tectus. Ep. 21. lib. xiv. ad Attic. *Idem*.

⁴ *Liceat modo rusticari*] Quod urbanis rebus, quas Antonius consul e sua libidine administrat, antepono. *Idem*.

⁵ *De Servilio*] Isaurico, quem hoc anno obisse testatur Dio lib. 45. quem felicem videtur scripsisse Tiro, qui essugerit Antonii minas & gladios. Id ad me, inquit Cicero, non pertinet, qui cadem non timeo, & vitæ obfuturatus sum, sed ad te. *J. F. Gronov.*

⁶ *Ἐπιπορευομένη*] Repentinis terroribus: quorum causam Pani deo tribuit Antiquitas: unde *πρωτό*. Hoc satis est ad intelligentiam loci. Plura si quis postulat, Politianum le-

gat Miscell. cap. 28. *Manus*.

⁷ *Ἐπιπορευομένη*] Tumultum facit: terrorem in alitis gignit. Vult enim timere me ab Antonio. *Idem*.

⁸ *Nec tamen*] Etsi videre te cupio: nolo tamen te ab urbe discedere, priusquam conficias eam rem, cujus rei causa te misi. Miserat eum Cicero, ut pecuniam sibi per syngrapham debitam, exigeret. *Idem*.

⁹ *Ἐπιπορευομένη*] Genus tibia propius est. Nam subauditur, *ἔγγιστον*. Theocritus in Idyllio, quod Charites inscripsit, eodem sensu dixit, *ἔγγιστον ἡ γόβου κτήνης*, id est, longius, quam genus, tibia. Hoc proverbio significatur, curanda magis esse, quæ magis ad nos pertinent. *Idem*.

¹⁰ *Rutam pulegio*] Amarus, ut ruta, Lepidæ sermo: suavis, ut pulegium, Tironis. Lepida similitudo. Amaritudo, inquit, sermonis Lepæ, sermonis tui suavitate, quasi ruta pulegio, condictur. Notissima est utraque herba. *Idem*.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

XXIV. ETSI mane Harpalum miseram, tamen cum haberem cui recte darem literas, etsi novi nihil erat, iisdem de rebus volui ad te sæpius scribere: non quia considerem diligentiam tuam; sed rei me magnitudo movebat.

Tom VII.

D d d d

Mih

ARG. Domesticas res, deinde publicas

¹ *Considerem*] In editione pervertita, quam cum Mis. ab Italo collatam mecum commu-

Mihi ² prora & puppis (ut Græcorum proverbium est) fuit a me tui dimittendi, ut rationes nostras explicares. ³ Offitio & Aurelio utique fatis fiat. ⁴ A Flamma, si non potes omne, partem aliquam velim extorqueas, in primisque ut expedita sit pensio Kal. Jan. ⁵ De attributione conficies. ⁶ De repræsentatione, videbis. De domesticis hæcenus. De publicis omnia mihi ⁷ certa, quid Octavius, quid Antonius: quæ hominum opinio: quid futurum putes. Ego vix teneor quin accurram. Sed ⁸ st! Literas tuas expecto: & scito Balbum tum fuisse Aquini, cum tibi est dictum, & postridie Hirtium. Puto utrumque ⁹ ad aquas. Sed ¹⁰ quod egerint. Dolabella procuratores fac admoneantur. Appellabis etiam ¹¹ Papiam. Vale.

nicavit Nic. Heinſius, vir ſummus & mihi amiſſiſſimus, emendatum erat, non quia diſſiderem tuæ diligentiæ. Sic omnino legendum. Quod & Gronovio ⁷ p̄ro probabatur. Grævius.

² Prora & puppis] Summa conſilii mei. Nam prora & puppis rotam navem continent. Unde natum proverbium apud Græcos, πρῶρα & πῦππος. Manut.

³ Offitio & Aurelio] Creditoribus. ⁴ A Flamma] Debitore. Hic eſt Flaminius Flamma, nominatus ad Att. 14. 16. & 15. 1. 2. Idem.

⁵ De attributione] De assignatione pecuniæ, quam Cicero Dolabella, divortio factum cum Tulliola, ejus filia, debebat. Vide 15. 13. & 15. 3. Idem.

⁶ De repræſentatione] De pecunia ante diem ſolvenda. Id enim eſt Repræſentare. Unde, Repræſentare diem promiſſorum, ſervare.

οὐκ ἔστιν, epist. 14. Idem.

⁷ Certa] Perſcribe. Verbum omittit, ut infra, Sed quod egerint. Et ſæpe in epistolis ad Att. figura eſt, quæ Græce ἀνεπιτελεῖται dicitur, in epistolis quæ ad familiares mittantur, uſurpata. Idem.

⁸ St] Vetiuloſiores, ſt: unde Manutius, ſt, quæ nota ſilentii eſt.

⁹ Ad aquas] Bajanæ. Hic variant Mſſ. Vide Turneb. Adverſ. lib. 8. cap. 5.

¹⁰ Quod egerint] Fac ut ſciam: vel, Scieamus, ſubaudiendum; amat enim hic Cicero brevitatem, ut paulo ante: De publicis omnia mihi certa: ſubaudi, ſignifica. Mei tamen veteres libri, Sen, non Sed, omnes habent. Itaque cogor de mendo ſuſpicari.

¹¹ Papiam] Mulierem Papiæ gentis, quæ Cicero pecuniam debebat. Idem.

CICERO FIL. TIRONI S. P. D.

XXV. **E**TSI juſta & idonea uſus es excuſatione de intermiſſione literarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias, rogo. Nam etſi de republica rumoribus & nuntiis certior ſio, & de ſua in me voluntate ſemper ad me perſcribit pater: tamen de quavis minima re ſcripta a te ad me epistola

ARG. Literas a Tironē quam creberrimas requirit. Anno U. C. 702.

ſtola ſemper fuit gratiſſima. Quare, cum in primis tuas deſiderem literas, noli committere, ut excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quam aſſiduitate epistoliarum. Vale.

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

XXVI. **V**ERBERAVI te cogitationis tacito duntaxat concivicio, quod fasciculus alter ad me jam ſine tuis literis perlatus eſt. Non potes effugere hujus culpæ poenam. De patrono Marcus eſt adhibendus: iſque diu & multis lucubrationibus commentata oratione. Vide, ut probare poſſit, te non peccaſſe. Plane te rogo, ſicut olim matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliqua fuiſſe, quæ furtim eſſent excicata: ſic tu, etiam ſi, quod ſcribas, non habebis, ſcribito tamen, ne furtum ceſſationis quaſiſſe videaris. Valde enim mihi ſemper & vera, & dulcia tuis epistolis nuntiantur. Ama nos, & Vale.

ARG. Negligentiæ in mittendis epistolis poſtulat. Familiariter & jocose. Anno incerto. accuſat, quæ etiam ſine argumento ſcribi Marcus] Frater.

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

XXVII. **M**IRIFICAM mihi ¹ verberationem ceſſationis eſcripſerat, verecundia videlicet, & properatione, ea tui ſine aſſentatione, ut erant, ad me ſcripſiſti, & maxime de conſulibus deſignatis: quos ego penitus novi libidinum & languoris eſſeminatiſſimi animi plenos: qui niſi a gubernaculis receſſerint, maximum ab univerſo naufragio periculum eſt. Incredible eſt, quæ ego illos ſcio, oppoſitis ² Gallorum castris,

ARG. Invehitur in Conſules deſignatos me, quia ceſſaverim in literis ad vos mittendis, verberati in epistola tua: pro, tacite reprehendiſti. Manut. Vide Turneb. Adverſaria, lib. 8. cap. 5.

¹ Verberationem ceſſationis] Quid poteſt eſſe durius, aut magis diverſum a Marci fratris duriffimo ſermone? Dicit hoc: Valde ² Gallorum caſtris] Quo tempore in Gallia cum Caſare militabant. Idem.

stris, in æstivis fecisse; quos³ ille latro, nisi aliquid firmitus fuerit, societate vitiorum deliniet. Res est aut tribunitiis, aut privatis consiliis munienda. Nam isti duo vix sunt digni, quibus⁴ alteri Cæsenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculis. Ego vos a. d. III. Kal. videbo, tuosque oculos, etiam si te veniens in medio foro videro, diffaviabor. Me ama. Vale.

³ Ille latro] Antonium intelligit, contra quem illi bellum gesturi erant. Existimat enim Quintus Antonium nisi copiis suis viribusque confusus fuerit, alia via illos aggesserum esse: & omnia facturum ut illos sibi placet, & in sententiam suam traducat. Putat eum id facile consecuturum similitudine vitæ, & societate vitiorum. *Vitior.*
⁴ Alteri Cæsenam] Omnibus iniquis erat Quirius, & nemini parcebat, dummodo iura sua ac furori obtemperaret. De ambobus illis Coss. design. pessime sentiebat: verum tamen quantum suspicari possumus, alterum illorum ignaviolem inertioremque altero existimabat: nam quem aliquid consilii habere putabat, vix dignum esse dicebat cui Cæsenam committeretur. Alterum, qui nullius consilii esset, sed penitus infirmi ingenij, ac intemperantissimæ naturæ, vix recte posse iudicabat curare fundamenta Cossutianarum tabernarum. *Idem.* Vide iterum Turnebi Adversaria. 8. 5.

JOSE-

JOSEPHUS OLIVETUS

LECTORI.

LINIUS, de suis ipse præfatus epistolis, *Collegi*, inquit, *non servato temporis ordine: neque enim historiam componebam.* Atque in eadem fuisse sententia videtur, sive Tiro, ut voluit, sive quisquis demum is fuit, qui Ciceronianas^{*} edidit primus: cui multum profectio debet literata posteritas: at paulo plus debitura tamen, si ordine alio digestas accepisset, magisque cum ad intelligentiam, tum ad memoriæ diuturnitatem accommodato. Nam si quid lectori negotium faceffere interdum videtur, hinc maxime orta est difficultas, quod præpostera dispositione aliæ antecedunt, quæ subsequi alias debuerant. Et quoniam eæ non tantum in privatis Tullii rebus, sed multo etiam magis in publicis Romæ negotiis versantur; nemini est, opinor, dubium, quin majori conjunctam utilitati oblectationem habuisset apta distributio, quæ univerfam illorum temporum historiam exhiberet, summi artificis penicillo aut expressam, aut saltem adumbatam.

At enim negligi potuit vetus ordo, novusque ac melior descri-

* Tironem patroni sui Ciceronis epistolas, eo, quo passim leguntur, ordine collocasse proditum est. Id ego non libenter credo: libenter enim eum, quem Cicero ipse & vehementer dilexit, & laudavit sæpe ut literatum, ac diligentem, gravi negligentia culpa libero. Feramus illud, atque etiam probemus consilium, quod eas epistolas, quæ ad unum scriptæ sunt, puta ad Lentulum, Cossium, Appium, aliove, simul omnes voluerit conjungere, & rationem habere personarum potius, quam temporum: cum sa-

tis consuet, si tempora spectentur, interponi debuisset multas: sed peccasse eum in iis iis, quas eidem inscriptas aggregabat, nec vidisse ordinem, quem vel adscripta cuique dies, vel argumentum ostendebat, magnope- re miror. Quid, quod in iis disponendis, quæ ad ipsum scripserat Cicero, item ut in aliis peccavit? quod vitium quia non licet excusare, libenter, ut dixi, Tironem absoluto, quemvis alium condemnaverim. *Manutius, proævio ad Comment. in lib. 14. Epist. Famul.*